

ДАНИЛО АПОСТОЛ



ЗНАМЕНИТІ УКРАЇНЦІ

FOLIO

Леонід Васильович Тома

Данило Апостол

Серія «Знамениті українці»

Текст предоставлен правообладателем
http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=5019372
Данило Апостол: Фоліо; Харків; 2012
ISBN 978-966-03-5080-9

Аннотація

Данило Апостол (1654—1734), ставши гетьманом Лівобережної України у скрутний для країни час, незважаючи на свій більш ніж поважний вік (73 роки), зумів залишити помітний слід в історії України: саме за його петицією Анна Іоаннівна у так званих «Решительных пунктах» підтвердила – хоч і обмежену – козацьку автономію. Не маючи змоги вести самостійну зовнішню політику, Апостол кинув усі сили на піднесення економіки, взявся за викорінення корупції, впорядкування земельних відносин. І, звичайно, старий гетьман постійно зміцнював безпеку України: за часів його правління будується Українська оборонна лінія від Дніпра до Сіверського Дінця, завдяки його сприянню в Україну повертаються запорозькі козаки і засновують Підпільненську Січ.

Содержание

Від автора	4
З історії козацтва	6
Кінець ознакомительного фрагмента.	24

Леонід Тома

Данило Апостол

Від автора

Постать гетьмана Данила Апостола довгий час була в тіні іншої легендарної особистості – Івана Мазепи. Миргородський полковник, який був на полковницькому уряді 44 роки, видатний воєначальник та державець, мудрий дипломат не прагнув позірної популярності, або, як ми тепер говоримо, популізму. Він послідовно, день за днем і рік за роком, клав важкі брили у підмурівок державності Гетьманщини, прагнув з'єднати розірване національне самоусвідомлення – від часів Київської Русі до Козацької держави, – незважаючи на те, що український простір тріщав, як полотно, між загарбницькими руками Османської імперії, Кримського ханства, польської шляхти та міцніючої, нестримної у жаданні «приращення» земель Російської імперії.

Данило Апостол став гетьманом у складний для України час, і хоча він все життя свідомо тримався лінії Хмельницького на утвердження в європейському обширі, на жаль, не всі його задуми збулися. Російська імперія практично ліквідувала незалежність України, постійно урізуючи її автономію (наприклад, гетьман не мав права на самостійну зов-

нішню політику). Але новий російсько-український договір 1728 року (так звані «Решительные пункты») дозволив повернути Україні відібрані раніше права.

В таких умовах Апостол кинув усі сили на піднесення економіки, взявся за викорінення корупції, впорядкування земельних відносин (ці проблеми і сьогодні стоять в Україні на порядку денному), зумів створити впливову, достатньо самостійну у своїх діях козацьку старшину. І, звичайно ж, Данило Апостол постійно зміцнював безпеку України. За часів його правління по річках Орелі, Березі, Берестовій – від Дніпра до Сіверського Дінця – будується Українська оборонна лінія, завдяки його сприянню в Україну повертаються запорозькі козаки і засновують Підпільненську Січ. Він був також фундатором і покровителем храмів і монастирів, Києво-Могилянської академії, Чернігівського колегіуму.

І коли скінчився земний шлях старого гетьмана, його поховали у Спасо-Преображенській церкві в Сорочинцях, яку він сам наказав збудувати.

З історії козацтва

Ось що писав про козаків український історик, один з перших дослідників історії козацтва Д. Яворницький: «Козаки, які боролись з численними ворогами за православну віру, за українську народність, за свободу совісті, за людські права, козаки, які створили багато високохудожніх дум, високоморальних і правдивих історичних пісень, які складають разом з наспівом цілі балади, цілі поеми почуття, козаки, які створили багату історичну літературу, свято берегли всі дорогі заповіти своїх предків, виступали носіями високої громадянськості і вражали сучасників своєю далекоглядністю, гідні того, щоб всі їх діяння були представлені у докладній, живій і художній історії...»

На сьогодні існує кілька гіпотез щодо походження козацтва. Деякі вчені вважають козаків нащадками населення Північного Причорномор'я та Приазов'я або нащадками тюрків-каракалпаків («чорних клобуків»), які за часів Київської Русі жили в Пороссі, що межувало зі Степом.

Інші припускають, що козаки походять від татар, які за часів князювання литовців оселилися на Київщині і змішалися з місцевим населенням.

Існує думка й про те, що перші козаки були переселенцями з Північного Кавказу. Дехто стверджує, що, можливо, козаки були нащадками слов'янського населення, яке за-

лишилося в Степу після розпаду Київської Русі та навіть після утворення монголо-татарської держави – Золотої Орди (наприклад, «бродники», «уходники»). Але більшість дослідників доводять, що значна кількість козаків є нащадками українських селян, які тікали до Дикого поля¹ внаслідок литовсько-польського економічного, політичного, національного та релігійного гноблення.

Слово «козак» – тюркського походження. Вперше воно зафіксоване в Початковій монгольській хроніці (1240 р.), в арабо-половецькому словнику 1245 року, а також у половецькому (куманському) словнику 1303 року «Кодекс Куманікус». Спочатку це слово мало декілька значень: самотній чоловік, воїн, охоронець, розбійник.

Наприкінці XV століття козаками називали вже цілу верству вільного населення, яке можна вважати нащадками як тюрків, так і східних слов'ян. В Османській імперії (Туреччині) козаків називали «змішаним народом». Такі слова та явища з козацького життя, як «кіш», «курінь», «сагайдак», «шабля», «кобза», «шаровари», «оселедець», «булава», «бунчук», «барабан», «майдан» та багато інших, зберігають пам'ять про зв'язки козацтва з тюркським населенням Північного Причорномор'я та Приазов'я. Що об'єднувало козаків? Православна віра.

¹ Диким полем люди прозвали значну частину Наддніпрянщини між середньою і нижньою течією Дністра (захід), нижньою течією Дону і Сіверським Дінцем (схід), від Самари й Інгулу (південь) до Чорного й Азовського морів та Криму. Тут розкинулися малозаселені причорноморські степи з родючою землею.

Перша письмова згадка про українських козаків датується 1489—1492 роками, коли вони розбили татарський корабель під Тягинєю (Бендерами). Наступного року турецький султан скаржився Польщі на те, що козаки під проводом черкаського старости князя Богдана Глинського погромили турецьку фортецю Очаків.

Від того часу вже безперестанку повторювалися козацькі напади на татар і турків, які вони здійснювали не лише під командою прикордонних намісників, але й своїх власних виборних отаманів: Карпа Масла з Черкас, Яцка Білоуса з Переяслава, Андрушка з Брацлава та інших. Якийсь час очолював козацькі походи Остап Дашкевич – староста канівський та черкаський. Він навіть звертався в 1533 році до польського сейму з пропозицією організувати козаків як напіввійськову суспільну групу для охорони східних і південно-східних рубежів країни. Та тільки через двадцять років ці наміри зміг здійснити український князь Дмитро Вишневецький, якого також називали Байдою.

Дмитро Вишневецький походив із старовинного волинського роду, був людиною заможною, мав кілька маєтків.

У його житті, сповненому пригод і оспіваному в багатьох народних думах та піснях, важко відділити правду від вимислу. Напевне лише відомо, що під свою оруду йому вдалося зібрати розрізнені козацькі ватаги. У пониззі Дніпра на острові Мала Хортиця, розташованому за неприступними скелястими порогами, вони збудували першу козацьку форте-

цю, що дістала назву Запорожжя. Вона мала площу близько 500 гектарів, захищали її земляні вали заввишки 12 метрів і міцний дерев'яний частокіл, або «засіка» (від цього й пішла назва «Січ»). З усіх боків цього укріплення були встановлені турецькі гармати.

Дмитро Вишневецький став першим козацьким гетьманом. На чолі з ним 1557 року козаки здобули турецьку фортецю Іслам-Кермен, а на початку 1559 року здійснили вдалий похід у Крим і визволили з неволі кілька тисяч українських бранців. Таким же успішним був їхній напад на турецьку фортецю Азов. Але 1563 року козацьке військо зазнало поразки під Сучавою в Молдавії. Сам Вишневецький потрапив до полону і після жорстоких катувань загинув.

Козацькі керівники називалися «гетьманами». Такий титул у Польщі та у Великому князівстві Литовському мали командувачі збройних сил. Спочатку гетьман призначався королем під час війни. З 1503 року посада гетьмана великого коронного, а згодом гетьмана великого литовського стала постійною. Помічниками великих гетьманів були польні гетьмани. Вони організовували постачання війська, розвідки, керували найманими військами. Повноваження гетьмана реєстрового козацтва були суттєво обмежені польсько-литовським урядом.

Пізніше козацькі укріплення були зведені й на острові Велика Хортиця та в інших місцях Подніпров'я. Так з'явилися Чортомлицька, Томаківська, Базавлуцька, Микитинська,

Кам'янська, Підпільненська, Хортицька, Олешківська та Задунайська Січ. У 90-х роках XVI століття в них налічувалося понад 20 тис. козаків.

Військо Запорозьке було добре організоване. У своєму складі воно мало два поділи – військовий і територіальний. Як військо громада поділялася на тридцять вісім куренів – за кількістю спільних козацьких осель. Назву «курінь» козацьке житло дістало від слова «курити», тобто диміти. Кожний курінь, побудований з дерева і лози, мав два приміщення: у більшому жили козаки та їхня старшина, а в меншому – курінний кухар з помічниками. Територіально військо поділялося на вісім паланок. У буквальному перекладі з турецької мови слово «паланка» означало невелику фортецю, а в переносному розумінні запоріжці позначали ним центр управління певної частини території.

На чолі козацького війська, або «коша», стояв виборний кошовий отаман. Військо поділялося на полки, підпорядковані виборним полковникам. У свою чергу полк поділявся на сотні, а сотні – на десятки, або курені, якими керували відповідно сотники та курінні отамани. Крім того, на Січі існували й інші посади. Так, скарбник та підскарбій зберігали військові скарби; обозний керував гарматами та постачанням військового припасу; писар – військовою писарнею, підписував разом з кошовим офіційні документи і підтверджував їх військовою печаткою, на якій був напис: «Печать Війська Запорозького» або «лицарства Запорозького»

чи «козацького».

З часом січове козацтво перетворилося на своєрідний лицарський орден, що вимагав від своїх членів суворої дисципліни й самопожертви. В Запорозьку Січ міг потрапити кожний бажаючий, але за таких умов: бути вільною й нежонатю людиною (перебування в ній жінок та дітей суворо заборонялося), розмовляти українською мовою, сповідувати православну віру й пройти певне військове навчання. У вільний від військової справи час козаки займалися різними ремеслами, торгівлею, випасанням худоби та коней, рільництвом, бортництвом, полюванням та рибальством. Але для багатьох козакування згодом перетворилося на постійне заняття.

Козаки були чудовими зброярами, виробляли порох. Зі зброї у вжитку в них були рушніці, якими вони почали озброюватися з 1511 року, пістолі, списи, шаблі, самопали, келепи – бойові молотки, сагайдаки, якірці, ножі, панцери, пищалі та гармати. Але особливо відзначалися майстри запорозьких бойових човнів. Їхні швидкоплинні веслові дубичайки вироблялися зі стовбурів липи або верби. Вони вміщували близько 50—70 козаків зі зброєю і кілька гармат. Ці човни успішно змагалися з турецькими галерами, були маневрові й легко долали відстані до Кафи, Варни, Стамбула та інших поселень на узбережжі Чорного моря.

Козацьке військо, як і будь-яке інше, мало свою військову атрибутику, тобто клейноди, – корогви (прапори), булави, перначі, бунчуки, печатку з гербом тощо.

Усі важливі питання свого життя козаки вирішували на загальних або військових зборах. За звичаєм вони відбувалися в перший день кожного Нового року, першого жовтня, тобто в день Покрови – храмового свята Січі, а також на другий чи третій день Великодня. Але в разі необхідності ради могли збиратися й частіше. На них козацтво обговорювало різні проблеми: про мир або «розмир» із супротивниками, організацію військових походів, розподіл земель і угідь, покарання злочинців, вибори військової старшини тощо. Усі учасники цих рад мали рівні права, які вони доводили гучними вигуками. У вирішуванні питання частіше перемагала та сторона, що найголосніше кричала. Не згодні з рішенням ради меншість примушували до покори більшості. Інколи з цією метою використовувалися погрози або биття. Попри всі недоліки такої системи самоврядування, вона, безперечно, мала певні демократичні елементи, що дає підстави вважати Запорозьку Січ козацькою республікою.

Цікаве свідчення про козацьке самоврядування залишив посол Венеціанської республіки Альберто Віміні. Перебуваючи в 1650 році в Запорозькій Січі, він зазначав, що «в раді козаки обмірковують справи, підтримують свої погляди без чванства, маючи на меті спричинитися для загального добра. Якщо визнають кращими погляди інших, без впертості приєднуються до більш правдивого. Через те я сказав би, що ця Республіка може рівнятися до спартанської».

Запорозька Січ стала осередком і твердинею козацтва.

Там воно гуртувалося, звідти нападало, там і переховувалося під час небезпеки.

У 1568-му або 1572 році король Речі Посполитої Сигізмунд II Август найняв на державну службу 300 козаків, які були записані в реєстр (список). На відміну від запорозьких козаків, вони стали складовою частиною польсько-литовського війська. Але реєстрове козацтво не було рівним у правах із польсько-литовською шляхтою.

Козаки, обороняючи кордон від татар, вважали, що служать державі. Через те вони не корилися нікому, крім своєї виборної козацької старшини, не знали ніяких обов'язків, крім військових, не платили ніяких – ні державних, ні панських – податків, не відбували панщини, не корилися поміщикам та їхнім судам. Навпаки, вони вважали, що люди, які оселилися на порожніх землях, захищених козаками, повинні платити їм податки. Уряд Речі Посполитої визнавав за козаками тільки деякі права, та й то лише за реєстровими. Але ж не всі козаки були занесені до реєстру, а багато з них навіть не хотіло туди записуватися. Проте реєстрові й нереєстрові козаки однаково воювали проти татар і допомагали державі, через те зовсім не хотіли знати ніяких різниць у «правах і свободах» козацьких.

Уже наприкінці XVI століття Військо Запорозьке завоювало своїми походами гучну славу не тільки в Україні, а й по всій Європі. Так, гетьман Іван Михайлович Сулима мав золотий портрет Папи Римського Павла V – за те, що здобув

у битві турецьку галеру і подарував папі триста звільнених бранців.

Православні владики у своєму меморіалі, датованому 1621 роком, так характеризували козацтво: «Щодо козаків – то про сих рицарських людей знаємо, що вони наш рід, наші брати і правовірні християни. Про них думають, що вони простаки, не мають ані знання, ані розуму й були намовлені духовними. Однак вони мають природжений дотеп і Богом подарований розум, і ревність та любов до віри, побожності і церкви між ними живуть і процвітають здавна. Се ж бо те плем'я славного народу Руського, з насіння Яфетового, що воювало Грецьке цісарство морем Чорним і сухопуттю. Се з того покоління військо, що за Олега, монарха руського, в своїх моносилах по морю й по землі (приробивши до човнів колеса) плавало і Константинополь штурмувало. Се ж вони за Володимира, святого монарха руського, воювали Грецію, Македонію, Ілірик. Се ж їх предки разом з Володимиром хрестилися, віру християнську від Константинопольської церкви приймали і по сей день в сій вірі родяться, хрестяться і живуть. Живуть не як погане, а як християне; мають своїх пресвітерів, учаться письма, знають Бога і закон свій».

Залишив нам опис козацького війська і прусський посол Вайнбер: «Це немолоді, хоробрі люди, на добрих конях, кожний з довгою рушницею в роді шотландських; мають з собою десять польних гармат (декотрі від цісарів Фердинанда III і Рудольфа II), цілим серцем бажають бою».

Ці горді й волелюбні люди не припиняли боротьби з Річчю Посполитою, і в результаті Народно-визвольної війни 1648—1654 років під проводом Богдана Хмельницького була створена Українська козацька держава на чолі з гетьманом. І хоча українських володарів булави обирали, тобто Гетьманщина була чимось на зразок козацької республіки, в очах українців гетьман мав незаперечну владу, не меншу, ніж влада будь-якого короля або царя. Такої ж думки був і Хмельницький: «Я доказав уже, про що не мислив зразу; тепер докажу, що намислив: визволю з лядської (польської) неволі руський (український) народ увесь! Попереду воював я за свою шкоду і кривду, тепер воюватиму – за нашу православу віру. Поможє мені в тім весь народ, по сам Люблін, під Краків, і я народу не відступлю, бо то права рука наша. А щоб ви, підбивши селян, не вдарили на козаків, матиму їх двісті, триста тисяч. За границю війною не піду; на турчина й татарина шаблі не підйму! Досить маю тепер на Вкраїні, на Поділлі й Волині. А ставши над Віслою, скажу дальшим ляхам: «Сидіть і мовчіть, ляхи!» І дуків (воєвод) і князів туди зажену! А як будуть за Віслою брикати, знайду я їх і там, певно! Не стане мені на Вкраїні нога ні одного князя або шляхетки; а схоче котрий з нами хліб їсти, – нехай Війську Запорозькому буде слухняний. Малий я, незначний чоловік, але з волі Божої став самовладцем і самодержцем руським».

Після підписання Зборівської угоди Хмельницький оселився в Чигирині й став заводити новий лад на Україні.

Цей договір давав українському народу право не слухатись тих законів, які заведено було польським урядом. Призначена раніше старшина й адміністрація втратили свої права. Скрізь залишилися тільки виборні органи влади, міські та козацькі. Хто не входив до складу козацтва, той записувався в міщани, хоч і жив на селі. Міщани обирали собі свою старшину, а козаки – свою. Козаки ніяких податків не платили, а служили у війську; міщани ж платили і у війську не служили.

З того часу, як козацтво стало ширше оселятися на волості й заводити тут свої порядки, Запорозька Січ втратила своє значення як осередок (столиця) козацтва. Осередком стала гетьманська резиденція – Чигирин. Там перебувала генеральна козацька старшина та вирішувалися найважливіші військові, судові й адміністративні справи.

Там були й генеральні канцелярії. Чигирин став столицею України. Нові порядки заводилися поволі й самі собою, а старі не скасовувалися: не було часу. Тому склалося так, що на паперах був старий закон, а в житті вироблялися нові закони й порядок.

За часів Хмельницького на Гетьманщині було 17 козацьких полків – Брацлавський, Білоцерківський, Вінницький, Канівський, Київський, Корсунський, Кропив'янський, Ніжинський, Переяславський, Поволоцький, Полтавський, Прилуцький, Уманський, Черкаський, Чернігівський, Чигиринський і Миргородський.

В деяких полках не було й десяти сотень, а в інших наби-

ралоя до двадцяти. В сотнях бувало й по 200, й по 300 чоловік, а бувало й менше сотні. Кожен полковник був начальником всієї своєї полкової округи.

При полковниках стояла полкова старшина: обозний, суддя, осавул, писар. Вони радили полковникові в усіх полкових справах. Сотники правили сотенними округами, а отамани – сільськими та міськими козацькими громадами. Козацька старшина керувала не тільки козаками, а й усім населенням своєї округи, тобто на чолі громадянського управління тієї чи іншої місцевості був той самий полковник, який очолював полк, до складу якого входило населення тієї ж місцевості. Полк був не тільки військовою, але й суспільно-громадською одиницею. Полковники і сотники об'єднували військову і цивільну владу, включаючи судову.

Деякі великі міста і церковні та панські маєтки були підпорядковані гетьману. Гетьман правив Україною. При гетьмані була генеральна старшина (генеральний штаб): обозний, суддя, осавул, писар. Вона радила гетьману в усіх державних справах (була при ньому чимось на зразок сучасного кабінету міністрів).

У важливих справах скликалася рада з генеральної і полкової старшини, а у найважливіших – скликалася загальна військова рада, в якій брали участь і прості козаки.

Простий козак так описував реальності того часу:

«Нам, простим людям, не годиться до воєводи листи писати. Так ми тепер, за ласкою Божою, не прості, а рицарі Війсь-

ка Запорозького. За ласкою Божою, доки його воля свята, у нас тут, у всім краю Сіверськім, нема ні воєводи, ні старости, ні судді, ні писаря. Аби нам був здоров пан Богдан Хмельницький, гетьман усього Війська Запорозького – так пан полковник у нас за воєводу, пан сотник за старосту, а отаман городовий – за суддю».

Маючи саме таку структуру управління, Україна вступила в союз із Московією при гетьмані Богдані Хмельницькому.

Головні умови союзу:

- 1) права й вольності українського народу будь-якого стану залишаються непорушними;
- 2) виборні органи влади та старшина обираються й надалі за тими ж законами, які були;
- 3) гетьмана обирає військо вільними голосами й тільки сповіщає про це царя;
- 4) гетьман і Військо Запорозьке мають право приймати послів від чужих держав і сповіщають царя тільки про те, з чого йому може вийти шкода;
- 5) війська козацького має бути шістьдесят тисяч. Відносини між Гетьманщиною і Росією вибудовувалися згідно з угодами і статтями, які Московія, а згодом Росія, на жаль, постійно порушувала, а потім і зовсім знехтувала. Ось ці документи:

Переяславська угода Б. Хмельницького (1654);

«Глухівські статті» Д. Многогрішного (1669);

«Конотопські статті» І. Самойловича (1672);

«Коломацькі статті» І. Мазепи (1687);

«Пункти» Д. Апостола (1728).

Тепер зупинимося на історії славетного Миргородського полку, з яким було пов'язане життя нашого героя – Данила Апостола.

При полковнику Матвієві Гладкому, про відвагу якого в битві під Берестечком знала вся Україна, Миргородський полк був найчисленішим на Гетьманщині – в ньому налічувалося три тисячі двісті п'ятдесят вісім козаків. Наступний миргородський полковник, Лісницький, був однією з головних фігур у ставці Богдана Хмельницького. Саме після Лісницького на полковництво заступив батько майбутнього гетьмана Данила Апостола – Павло Охрімович Апостол.

Рід Апостолів, що походив з Молдавії, у XVII–XVIII століттях відігравав помітну роль в історії України. Вперше прізвище Апостол засвідчено 1649 року в козацькому реєстрі війська Богдана Хмельницького у списку Андріївської сотні Миргородського полку. Це й був Павло Охрімович Апостол (1618—1678), волоський найманець, який вступив на службу до польського короля Владислава IV Вази, потім служив ротмістром у Яреми Вишневецького, а згодом перейшов до козацького війська і невдовзі посів там значне становище.

Павло Апостол у 1651—1658 роках очолював спочатку першу Миргородську, потім другу Миргородську й Хомутецьку сотні Миргородського полку. У 1659—1664 роках він

вже очолював увесь Миргородський полк. Був П. Апостол і на старшинських урядах у П. Тетері, С. Опари, наказним гетьманом і генеральним осавулом у П. Дорошенка.

Тут, на наш погляд, є доречним зупинитися на відносинах, що склалися на той час між Гетьманщиною і Молдавією та Валахією.

В XI—XIII століттях північно-східна частина Румунії входила до складу Київської Русі і Галицько-Волинської держави. Після початку монгольської навали утворились два румунських князівства: Валахія – «Мунтянська земля» (1324) і Волощина (1359) – Молдавія. Румуни жили також у Семигороді (Трансільванії), який з X століття підпав під вплив Угорщини, а пізніше це було автономне князівство під протекторатом Туреччини. Потім Молдавія і Валахія деякий час були під владою Угорщини (Молдавія також під Польщею), а з XVI століття залежали від Туреччини. Тільки на недовгий час князю Михайлу Хороброму вдалося об'єднати румунські князівства. В цей час (та й надалі) українські козаки допомагали Молдавії та Валахії у боротьбі проти Туреччини: у війську князя Михайла Хороброго було сім тисяч козаків.

Але і у Війську Запорозькому в XVII столітті служило чимало волохів (так за тих часів називали жителів Молдови, Валахії та Трансільванії). За доби Хмельниччини багато козаків на прізвище Волошин служили і в Миргородському полку. За полковництва Данила Апостола 1696 року сотником першої Миргородської сотні Миргородського полку був

волох Сандул Маневич. До волоського роду вочевидь належав і Микола Горонескул, який постійно був поряд з Данилом Апостолом (наприклад, у 1723 році, коли той перебував у Петербурзі, Горонескул був при ньому сотником).

Михайло Грушевський так писав про тодішні перспективи українсько-молдавських взаємин: «Це була доволі грізна перспектива: сполучення Козацької Республіки з Молдавою, твердий союз з Кримом, піддання Туреччині, зв'язки з Семигородом (Трансільванією). Це б утворило небезпечну силу. Дещо пізніше, коли виявилось, що молдавським господарем Богданові не бути, пішла мова про шлюб Лупулівни (Розанди) з Хмельниченком (Тимошем).

Такий династичний союз з Молдавою давав козацькому фронтові дуже міцну заслону на лівім крилі: досі молдавський господар був тут загрозою, тепер він мав стати союзником».

Зустріч молдавського господаря Василя Лупула з Хмельниченком під Яссами 1652 року була справжньою зустрічю можновладців, які представляли впливові країни: «Мав Тиміш дев'ять коней, сідла, шиті перлами і гаптовані золотом. Сам був у кармазиновому атласовому жупані і в оксамитній фerezії на соболях. Парубок молодий, зросту немалого, досить тяжкий і незграбний. Полковники були на добрих конях, всі в польських шатах, убори срібні. До церкви Тиміш їхав своїм конем турецьким з пером. Донька господаря Розанда слізьми обливалась і пісні козацькі співати веліла. Ти-

міш господарю дарував сорок соболів, жоні своїй адамашкову шубу на соболях, боярам по сотні талярів.

Господар молдавський Лупул намовляв Тимоша коритись польському королеві, але Тиміш на ці слова витяг до половини свою шаблю і сказав: “Поки ця шабля при моїм боці, не перестану старатися коло знищення польського імені, і доки буде хоч найменша кістка польська і козацька, не буде згоди”».

«Шлюб Хмельниченка, а потім нещаслива смерть від неприязельської кулі займали увагу не тільки України, а всього комплексу земель, що її окружали. Новіших письменників захоплювала коротка, як блискавиця, кар’єра цих молодожонів – чигиринського козака і волоської господарівни, що блиснули на політичнім овиді і згасли як метеор», – пише в «Історії України-Руси» М. Грушевський.

Про смерть Тимоша залишив спогади гадяцький козак Степан Радивилів: «Приступав до Сучави багато разів волоський господар Степан Логофет, і з ним було ляхів, мунтян, венгрів і шведів двадцять п’ять тисяч. А Тимофій сидів в облозі з вісьмома тисячами козаків і від голоду померли дві тисячі. Під час приступу зрадили Тимошу три ляхи, визволені ним від смерті, і розповіли, де буває Тиміш. І як був він у обозі серед возів, то з гармат вози розбили, тріска від во- за вдарила Тимоша по нозі. Від того удару прикинувся злий вогонь (гангрена) і через шість днів він помер». Смерть Тимоша тяжко позначилася на здоров’ї Богдана Хмельницько-

го. І 1657 року він помирає, призначивши своїм наступником сина Юрія.

Безперервні війни, національна незакоріненість, економічна залежність, зрада і відступництво – ось таким було тогочасне українське буття. Ніхто не стане заперечувати, що історія – це безперервна зміна і перебудова існуючих взаємин, територій, соціально-політичних структур. Також історія – це становлення і боротьба етносів. Саме етноси, за Львом Гумільовим, і є дійові особи в театрі історії. «Локомотивами» ж етносів є пасіонарії. Гумільов визначає пасіонарність як ознаку, що виникає внаслідок пасіонарного поштовху. Таким чином утворюється деяка кількість особистостей, які мають підвищене тяжіння до активної дії. Саме таким пасіонарієм постає Данило Апостол, який народився у знаковий для України 1654 рік – фактичний кінець Хмельниччини. Згадаємо, як Богдан Хмельницький прагнув закріпитися на європейському обширі – через Молдавію, Валахію та Семигород. Драматична доля його старшого сина Тимоша, який побрався з Розандою, донькою молдавського господаря Лупула; взяття Варшави спільними силами козаків, молдаван, угорців та шведів під керівництвом Дьєрдя Ракоці – ось останній вражаючий спалах української пасіонарності.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.